485/B

H VIII Ges

SCHETS
DER
HEELKUNDIGE
GENEESWIJZE.

Digitized by the Internet Archive
in 2016

https://archive.org/details/b22032435

SCHETS

DER

HEELKUNDIGE

GENEESWIJZE,

TEN GEBRUIKE ZIJNER
TOEHOORERS,

DOOR

DAVID VAN GESSCHER,

Heelmeester en Lector in de beschouwende Heelkunde te Amsterdam, Lid van de Koninglijke Hollandsche Maatschappij der Weetenschappen te Haarlem, mitsgaders van de Zeeuwsche, Utrechtsche, Bataafsche en anderen Maatschappijen van Kunsten en Weetenschappen, enz.

Te AMSTERDAM, bij
J. B. ELWE.
1806.

Koninklijke Bibliotheek 's-Gravenhage

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

VOORBERIGT.

De bepaling der Geneeswijze aller zoodanige ziekten, als in mijne Schets der Heelkundige Ziekekunde kortelijk beſchreven zijn, is het voornaam onderwerp van dit werkje.

Bij het zamenſtellen deszelven heb ik gedacht, die orde te moeten houden welke ik in opgemelde Schets gevolgd heb, en van geene andere behandelingen te moeten ſpreken, dan van die, welke de goedkeuring wegdraagt der beroemdſte heden-

daagſche Heelmeesters, of die berusten op eene eigene veertig jarige kunstoefening.

Of ik hieromtrent wèl of kwalijk geſlaagd ben; al dan niet overeenkomstig hiermede, en met het bedoelde nut des leerenden gehandeld heb, zij der beoordeelinge van deskundigen aanbevolen.

AL-

ALGEMEENE INHOUD.

I. HOOFDDEEL.

De Heelkundige geneeswijze in 't algemeen.

Bladz. 1.

II. HOOFDDEEL.

De Natuurlijke geneeswijze. . — 2.

III. HOOFDDEEL.

De Redenmatige geneeswijze in 't algemeen. — 4.

IV. HOOFDDEEL.

De Redenmatige geneeswijze in 't bijzonder. — 9.

1ste. LID.

De geneeswijze der ziekten van de eenvoudige vaste deelen. . . — 10.

2de. LID.

De geneeswijze der ziekten van de werktuigelijke deelen. . . . — 11.

3de. LID.

INHOUD.

3de. LID.

De geneeswijze van de ziekten der vochten.

Bladz. 55.

4de. LID.

De geneeswijze van de toevallen der ziekten. —— 56.

SCHETS

SCHETS
DER
HEELKUNDIGE
GENEESWIJZE.

EERSTE HOOFDDEEL.

De Heelkundige geneeswijze in 't algemeen.

De genezing der Heelkundige ziekten, even als die der Geneeskundige, is inzonderheid het werk der natuur.

Eene regelmatige opvolging echter van de voorſchriften der Heelkunde, daartoe betrekkelijk, kan dezelve grootelijks bevorderen.

Dikwijls zelfs, is zij even zoo bevorderd, door eene enkeld toevallige ondervinding.

Dat gedeelte der Heelkundige wetenſchap, 't welk deswegen bepaaldelijk handelt, noemt men de Heelkundige geneeswijze.

Algemeen genomen, onderſcheidt men dezelve, in eene *natuurlijke*, *redenmatige* en *proefkundige*: in 't bijzonder doet men zulks, in eene *voorbehoedende*, *ontwortelende* en *verzachtende*.

Door de *natuurlijke* geneeswijze verſtaat men die, welke alleenlijk bewerkt wordt door de natuur: door de *redenmatige*, die welke gegrond is op de voorſchriften der Heelkunde: door de *proef-*

kundige, die welke op niets anders berust, dan op de ondervinding.

De *voorbehoedende* geneeswijze is die, waardoor dreigende ziekten te keer gegaan worden, ten einde dezelve niet mogen plaats grijpen: de *ontwortelende*, die welke de naaste oorzaak der ziekte en met deze de ziekte zelve uitroeit: de *verzachtende*, welke niet zoo zeer dient ter genezinge eener ziekte, dan wel ter afweringe en leniginge van derzelver toevallen.

Daar de *proefkundige geneeswijzè*, als nog binnen zeer enge palen beſloten is, en alle overige opgetelde geneeswijzen, behalve de natuurlijke en redenmatige, in die beiden gelijkerhand begrepen zijn, zullen wij eeniglijk ſpreken van dezen, en zulks doen, in zoo vele hoofd- en onderdeelen als het ons, ter best mogelijke leiding der gedachten van den leerenden, en overeenkomstig de orde, in onze *Ziektekundige ſchets* gevolgd, zal toeſchijnen te behooren.

TWEEDE HOOFDDEEL.

De Natuurlijke geneeswijze.

De natuur, als zij eene ziekte geneest, doet zulks, door dezelfde krachten, waarvan zij zich bedient ter onderhoudinge van het leven en de gezondheid.

De

De voornaamſte dezer krachten, is de levenskracht, (*vis vitalis*).

Zoo vele hieraan ondergeſchikte, of liever, zoo vele wijzigingen derzelve zijn:

De kokende kracht.

De voedende kracht.

De beweegkracht.

De uitwerpende kracht.

De kracht van medegevoel.

De herſtellende kracht.

De kracht der wederwerking van het ligchaam op de ziel, en van de ziel op het ligchaam.

De kracht der gewoonte.

Door de eerſte dezer krachten, mits dezelve noch te ſterk, noch te zwak, maar gematigd zij, kant zij zich ten goeden aan tegen de werking des beleedigenden prikkels, en verhoedt deszelfs nadeelige gevolgen.

Door de tweede onderhoudt zij op eene voordeelige wijze de krachten des ligchaams, 't zij ter onderbrenginge, 't zij ter veranderinge eener aanwezige ziekteſtof.

Door de derde bereidt zij deze ſtof werkelijk en maakt dezelve geſchikt tot uitlozinge.

Door de vierde onderſteunt zij grootelijks, alle vorige en volgende krachten, in derzelver werking, en helpt dezelve, overal waar zulks noodig is, in het voldoen aan hare beſtemming.

Door de vijfde voert zij de veranderde of bereide ziekteſtof, langs deze of gene der gewone ontlastwegen naar buiten, en doet dus de ziekte veelmalen ophouden.

Door de zesde, die als het eene deel lijdt, het andere ſomtijds insgelijks doet lijden, bewerkt zij niet zelden, bewegingen, welke eenen zeer voordeeligen invloed op de ziekte hebben.

Door de zevende, welke niet alle deelen van ons ligchaam in eene gelijke mate bezitten, en waarvan ſommigen zelfs geheel verſteken zijn, doet ze bij deelen daarvan voorzien, en welke zich in 't geval bevinden eener ziekte met verlies van zelfſtandigheid, te gelijk met de genezing dier ziekte, de herſtelling van het verlorene plaats grijpen.

Door de achtſte, verwekt zij veelmalen onweêrſtaanbare en zeer veel voordeel aanbrengende bewegingen, neigingen of denkbeelden.

Door de laatſte, die hierom zeer wel eene tweede natuur genoemd wordt, maakt zij het ligchaam dikwerf onvatbaar voor den nadeeligen indruk van beleedigende vermogens, of vermindert dezelve althans grootelijks

---

DERDE HOOFDDEEL.

De Redenmatige geneeswijze.

De Redenmatige geneeswijze is ten aanzien der Heelkunde betrekkelijk tot de ziekten der eenvoudige vas-

vaste deelen; tot die der werktuigelijke deelen; tot zekere ziekten der vochten; tot de toevallen der ziekten; voor zoo veel namelijk dezelve onderwerpen zijn der Heelkundige ziektekunde.

Over het geheel bevat dezelve in zich:

De aanwijzing.

Het aanwijzende.

Het aangewezene, en

De tegenaanwijzing.

Door aanwijzing verſtaat men, het oordeel des Heelmeesters, betreffende de keuze der middelen waarvan hij zich ter genezinge eener aanwezige ziekte bedienen moet, en te gelijk van de orde waarin hij dezelve moet aanwenden.

Door het aanwijzende, de omſtandigheden welke eene ziekte vergezellen, en overeenkomstig waarmede de behandeling derzelve moet geregeld worden.

Door het aangewezene, alles wat wij gezegd hebben dat begrepen is in de aanwijzing, te weten, de verkiezelijkſte hulpmiddelen en de wijze hunner aanwending.

Door tegenaanwijzing, zoodanig beſluit des Heelmeesters, als gegrond is, 't zij op omſtandigheden der ziekte, 't zij op den aard der anderzins aangewezene hulpmiddelen, ontraden, en dat van eenige anderen aanbeveelen.

Van alle te voren bepaalde ondergeſchikte ſoor-

ten der Redenmatige geneeswijze, is de ontwortelende de voordeeligſte.

Niet altoos echter is dezelve mogelijk, of wanneer zij zulks al is, beſtaanbaar met de veiligheid.

Niet altoos ook is de natuur eener ziekte zoo blijkbaar, dat men dienaangaande terſtond kan beſlisſen, of met eenige zekerheid bepalen, van welk eene behandeling men zich daarbij zal behooren te bedienen.

Om hierin derhalve niet te dwalen, is het noodig dat men in elk voorkomend geval, zijn gedrag inrigte naar de volgende algemeene regelen.

1°.) Bij onbekende ziekten onthoude men zich van allerleie werkzame behandeling, tot derzelver natuur blijkbaar is.

2°.) Men doe hetzelfde in twijfelachtige ziekten.

3°.) Alle geneesbare ziekten moeten, met het gene daaraan is tegengeſteld, behandeld worden.

4°.) In ligte ziekten beveele men de genezing der natuur aan, of onderſteune deze ten hoogſten daarin, door eene zeer eenvoudige behandeling.

5°.) In zware ziekten moet men terſtond gebruik maken van de vermogendſte en vaardigst werkende hulpmiddelen.

6°.) Als echter de natuur te zwak is, om de werking der middelen, zonder nadeel, te kunnen verdragen, moet men daarvan geen gebruik maken.

7°.) Wanneer daarentegen zulks niet duidelijk blijkt,

blijkt, of hoop en vrees ten dien opzigte gelijk ſtaan, is hetzelve geoorloofd.

8°.) Het is insgelijks geoorloofd, wanneer die zwakheid meer gegrond is op de ziekten zelve, dan op iets anders.

9°.) In hoogst gevaarlijke en doorgaans doodelijke ziekten, is het daarteboven geoorloofd, van welk daar tegen aangeprezen middel het ook zijn moge, gebruik te maken; althans wanneer zulks niet door eene welbewezene volſtrekte, of tot de ziekte betrekkelijke ſchadelijkheid dezes, verboden wordt,

10°.) In volſtrekt en ſchielijk doodelijke ziekten, eindelijk, behoort men zich te onthouden van het aanwenden van alle zoodanige middelen, aan welke met eenigen ſchijn van reden, de dood des lijders zoude kunnen worden toegeſchreven.

Buiten en behalve deze regelen, allen betrekkelijk tot de behandeling van niet genoeg gekende ziekten, en tot zoodanige, welker noodwendige behandeling twijfelachtig ſchijnt; zijn er nog anderen, opzigtelijk tot de behandeling van alle overige ziekten zonder onderſcheid.

Zie hier de voornaamſte en noodzakelijkſte van dezen:

1°.) Bij de behandeling van elke ziekte, behartige men altoos eene meest mogelijke eenvoudig-

heid; doch drage daar beneven zorg, dat dezelve niet geleide tot onachtzaamheid.

2°.) In alle gevallen waar zachte middelen toereikend zijn tot het bewerken der genezing, bediene men zich nimmer van ſcherpe.

3°.) Men verrigte ook nooit eene kunstbewerking wanneer de genezing even goed bewerkt kan worden door heelmiddelen of verbanden, of door die beiden te gelijk.

4°.) Van hoedanig eene geneeswijze men zich bediene, regele men dezelve, zoo veel mogelijk, overeenkomstig de levenskracht, ouderdom, kunne, en eigenaardige geſteldheid van den zieken.

5°.) Men doe zulks tevens, in overeenkomst met den aard, de duuring en den ſtaat der ziekte; met de daarbij zijnde en dreigende toevallen; met de luchtſtreek en het jaargetijde waarin men zich bevindt; met het deel 't welk de ziekte inneemt; met derzelver oppervlakkige of diepe ligging, en wat dergelijke meer zij.

6°.) Waar heelmiddelen, verbanden of werktuigen te paſſe komen, zij men zoo naauwkeurig mogelijk, in derzelver keuze, toebereiding, form en aanwending: waar zulks kunstbewerkingen doen, zij men hetzelfde ten aanzien van de eerſte en niet minder van alles wat daarvoor, bij of na, plaats moet hebben.

7°.) Waar

7°.) Waar eindelijk eene redenmatige geneeswijze te kort ſchiet, of minder voordeelig is dan eene proefkundige, en in dit geval alleen, moet men de laatſte verkiezen vóór de eerſte.

VIERDE HOOFDDEEL.

De Redenmatige geneeswijze in het bijzonder.

De Redenmatige heelkundige geneeswijze (wij hebben zulks bevorens reeds aangemerkt) is betrekkelijk, tot de ziekten der eenvoudige vaste deelen; tot die der werktuigelijke deelen; tot zekere ziekten der vochten, en tot de toevallen dier ziekten.

Beſchouwen wij thans dezelve, in elk dezer betrekkingen; doch inzonderheid in die, welke zij heeft tot de werktuigelijke ziekten en tot de toevallen derzelve, voor zoo veel namelijk de eene en andere vervat zijn in onze *Schets der Heelkundige Ziektekunde*, en zij niet behooren meer tot de onderwerpen der oefenende, dan tot die der beſchouwende Heelkunde, of, gelijk veele ziekten der vaten, onvatbaar zijn voor eenigleie afzonderlijke behandeling; mitsgaders in zoo vele leden en onder zoo vele opſchriften, als met de geſlachten en ſoorten dier ziekten overëenkomen.

Iſte. LID.

De geneeswijze der ziekten van de eenvoudige vaste deelen.

Tot de ziekten der eenvoudige vaste deelen, hebben we in opgemelde *Schets* gebragt, derzelver ſtijfheid of ſtramheid en zwakheid; gelijk ook hunne bewegelijkheid en traagheid.

Geneeswijze der ſtijfheid of ſtramheid.

De ſtijfheid of ſtramheid der eenvoudige vaste deelen, wanneer dezelve het ganſche ligchaam inneemt, en niet afhangt van eene aangeborene geſteldheid, of van ouderdom, vordert inzonderheid, het gebruik van zachte en verſlappende voedzelen; dat van dergelijke geneesmiddelen; algemeene, laauwe, waterachtige, ſlijmige en olieachtige baden, en het verblijf in eene meer vochtige, dan drooge dampkringslucht: als ze plaatſelijk is, even dusdanige gedeeltelijke baden, ſtovingen, pappen en ſmeerzels; waar men nog, van tijd tot tijd, herhaalde en eerst ligte, naderhand ſterkere bewegingen van het lijdend deel kan bijvoegen.

Geneeswijze der zwakheid.

De zwakheid dier deelen eischt het tegenſtelde van dit alles, en vooral eene drooge lucht; werkzame

le-

levenswijze; verſterkende voedzelen; dergelijke geneesmiddelen; drooge wrijvingen, en zoo wel geestrijke als ſpecerijachtige en andere prikkelende heele of halve baden of aanlegſels, naar gelang die zwakheid algemeen is of plaatſelijk.

Geneeswijze der bewegelijkheid.

In de bewegelijkheid derzelfde deelen, behoort alles wat dezelve opwekt vermijd, en met opzicht tot de meestvoorkomende gevallen, een' zachten eetregel gehouden, en verdovende middelen gegeven te worden.

Geneeswijze der traagheid.

In de traagheid dezer deelen, moet men zich bedienen van dezelfde geneeswijze als in de zwakheid, en te gelijk van zoodanige hulpmiddelen als de kwijnende werking der zenuwen kunnen verlevendigen.

In het voorbij gaan moet ik hier aanmerken, dat in elk der ziekten van zamengeſtelde deelen, op de eene of andere van die der eenvoudige gegrond, gelijk ook in ieder der onderhoorige ſoorten van beiden, eene zelfde geneeswijze moet plaats hebben.

2de. L I D.

De geneeswijze der ziekten van de werktuigelijke deelen.

De ziekten der werktuigelijke deelen, hebben we

we ter zelfde plaatſe gebragt, tot die hunner geheelheid, hoedanigheid, onderling verband, plaatſing, getal, grootte, oppervlakte en evenredigheid.

Omtrent de geneeswijze van elk dezer ziekten, komt inzonderheid het volgende in aanmerking.

Geneeswijze in de ziekelijke geheelheid.

I.) In 't geval van wonden, het eerſte geſlacht van de ziekelijke geheelheid der werktuigelijke deelen, is derzelver hereeniging de voorname aanwijzing ter genezinge.

Deze hereeniging intuſſchen, is niet altoos mogelijk, maar wordt ſomwijlen, door verſcheidenerleie omſtandigheden van eenen toevalligen aard verboden: —— het is derhalve noodig, hieromtrent te doen opmerken:

Dat alleen alle verſche, zuivere en niet zeer ſterk bloedende wonden, door een ſnijdend werktuig toegebragt, terſtond na zij plaats grijpen, moeten hereenigd worden.

Dat men bij wonden, waarin eenige onzuiverheden bevat zijn, op geene hereeniging moet denken, voor en aleer men dezelve daarvan gezuiverd heeft.

Dat men bij alle ſterk bloedende wonden, zich ten ſpoedigſten moet meester maken van de bloedvliet; immers wanneer geenig ingedrongen vreemd

vreemd ligchaam vordert dat hetzelve bevorens worde weggenomen, en die wegneming, behoudens alle vereischte veiligheid, mogelijk is.

Dat bij wonden, vergezeld van toevallen die eene kwetsing der zenuwen, of van eenig ingewand te kennen geven, de hereeniging, zoo lang deze toevallen aanhouden, moet te keer gegaan, althans in geenen deele bevorderd worden.

Dat hetzelfde moet gedaan worden bij wonden met blijkbare verschijnselen eener aanmerkelijke uitstorting van vocht, onder een peesachtig uitbreidzel, of in eenige voorname holligheid van het ligchaam.

Dat men, bij zware gekneusde, gescheurde, en geschotene wonden, gelijk ook bij dezulken, die een ontstoken en gezwollen omtrek hebben, geene hereeniging moet beproeven, dan, na derzelver verettering volkomen, al het levenlooze gescheiden, en alle zwelling geweken is.

Dat wonden, waarbij eenig dierlijk of ander gift is ingedrongen, voor 't welke geenig plaatselijk werkend tegengift bekend is, nimmer hereenigd, maar altoos tot verettering gebragt', en daarin, zoo lang zulks noodig schijnt, moeten gehouden worden.

Dat lapwonden, door kneuzende vermogens veroorzaakt, om reden dat daarbij altoos eene min of meer sterke verettering plaats grijpt, wel zach-

te-

telijk ſteunend, doch nimmer naauwkeurig moeten vereenigd worden, dan na de verettering bijna geheel ophoudt.

Dat eindelijk alle wonden, met verlies van zelfſtandigheid, onvatbaar zijn voor de hereeniging, en alleen langs den weg van verettering kunnen genezen worden.

Ter hereeniging der wonden, bedient men zich
Van de drooge of pleisterhechting;
Van de bloedige, of naaldhechting;
Van het vereenigend verband, en
Van zulk eene plaatſing des lijdenden deels, waar door de lippen der wonde, zoo na mogelijk of geoorloofd is, bijëen gebragt, en zonder eenig gevaar van verwijdering te loopen, kunnen gehouden worden.

De zuivering eener wonde vordert, naar gelang van den aard der vreemde zelfſtandigheden daarin bevat, en van derzelver plaatſing, het gebruik van waterige wasſchingen; van zachte afveegende middelen; van het een of ander geſchikt werktuig; en zelfs ſomwijlen, de verwijding derzelve, door eene inſnijding, of het maken eener tegenopening.

De verettering der wonde wordt begunſtigd, door de te zwakke levenskracht op te wekken, en de te ſterke te matigen, in het eerſte geval met verſterkende, in het laatſte met verzwakkende middelen; door het lijdend deel meerder of minder

warm

warm te houden; door enkeld weekmaken of te gelijk prikkelende aanlegzels; en door het verband zoo zeldzaam als eenigzins doenlijk zij, te veranderen.

De bloedvliet, bij eene wonde plaats hebbende, eischt, als ze gering is, geenig ander hulpmiddel dan droog plukzel en een matig ſluitend verband; doch moet, wanneer ze ſterk en ſlagaderlijk is, te keer gegaan worden.

Door het geopend vat, ter plaatſe der wonde, of op zulk eene andere plaats als daartoe geſchikt is, met eenen drukkenden vinger te ſluiten.

Door den aanleg eens *tournequets*, bepaaldelijk werkende op den ſtam der bloedende ſlagader.

Door het gebruik van ſtoppende, ſtollende, zamentrekkende of zekere bijtmiddelen, ondersteund door trapswijze drukdoeken, en een ſluitend, zoo wel als uitgebreid verband.

Door de binding van het vat.

Door deszelfs geheele affnijding.

Door eene dadelijke branding.

Door de opvulling der wonde met uitzwellende zelfſtandigheden, in hare werking ondersteund, door een behoorlijk verband en de geſtadige drukking der handen van oplettende en elkanderen afwisſelende helpers.

Door eene koele houding en rust, zoo van het geheele ligchaam als van het lijdende deel.

Door

Door het gebruik van koude en verkoelende voedzelen en van dergelijke geneesmiddelen.

Door zeldzame en voorzichtige verbands veranderingen.

Door eene naauwkeurige verhoeding, eindelijk, van alles wat op eenigerleie wijze de omloop des bloeds kan doen vermeerderen, of het zenuwgeſtel brengen in eenen ſtaat van wanorde.

II.) In 't geval van zweeren, niet gegrond op eene ziekelijke geſteldheid des ligchaams of door deze onderhouden en waarbij de grond der zweer niet alleen, maar ook de omliggende huid wel geſteld is, wordt de genezing dikwerf ligtelijk verkregen, door het gebruik alleen van zachtelijk droogende heelmiddelen.

In tegengeſtelde omſtandigheden, is dezelve veelmalen uitermate bezwarelijk, indien niet zelfs onmogelijk; doch wordt, algemeen genomen, het best bewerkt, door het wegnemen der oorzaak, 't zij van het beſtaan, 't zij van het aanhouden der zweer, als deze bekend zijn; en onbekend zijnde, of niet kunnende weggenomen worden, door het verbeteren van de geſteldheid derzelve, of der hoedanigheid van den uitvloeijenden etter.

De middelen, hiertoe dienstig zijn, vooral met opzigt tot het eerſte, de zuiverende en korstmakende; met opzigt tot het laatſte, de vermenging van deze, met balzemachtige.

Niet

Niet alle zweeren echter, offchoon voor geneezing vatbaar, moeten genezen worden. Zoo dikmalen integendeel, als eene zweer eene andere ziekte, 't zij algemeene, 't zij plaatslijke, fchijnt te lenigen of te verbeteren; gelijk ook wanneer ze blijkbaar de plaats inneemt eener geſchoorde natuurlijke vochtsontlasting, is het ongeraden eenige poging, ten dien einde, aan te wenden.

'T is hetzelfde, bij die, welke zulks doen, met opzigt tot eene dergelijke ziekelijke ontlasting, vooral, wanneer de Natuur daaraan, ſedert een' geruimen tijd, gewend is.

Zweeren, wel bewezen van eene inwendige oorzaak afhankelijk, moet men nimmer trachten te genezen, alleen door het gebruik van uitwendige hulpmiddelen; zoo om dat de genezing als dan zeldzaam verkregen wordt, als om dat, wanneer men dezelve al verkrijgt, daaruit ligtelijk andere, en zelfs ſomwijlen meer gevaarlijke ziekten geboren worden.

In gevallen ook, waarin het twijfelachtig is, of de oorzaak der ziekten behoort tot de klaſſe der uitwendige of tot die der inwendige, en niet minder, als men reden heeft te denken, dat eene zweer, die het gevolg is eener uitwendige oorzaak, door eene inwendige onderhouden wordt, is de genezing derzelve, alleen door uiterlijk aangewende hulpmiddelen, misprijsbaar.

Verouderde zweeren, mogen zoo wel als andere genezen worden; mits nogthans dat ze van uiterlijke oorzaken afhangen en bij eenen anderzins gezonden lijder plaats hebben.

Is daartegen de oorzaak wel uitwendig, doch de gezondheid des lijders twijfelachtig, als dan behoort men de genezing dezer zweeren niet te ondernemen, zonder het gebruik van gepaste geneesmiddelen en van eene etterdragt, op zulk eene plaats als men daartoe het geschiktst zal oordeelen.

Zonder het in acht nemen eens gepasten leefregels, kan geene zweer van eenig merkelijk aanbelang genezen worden: door zulk eenen leefregel daarentegen alleen, zijn vele, zelfs hardnekkige zweeren geneezen.

Deze leefregel moet, in elk voorkomend geval, bijzonder zijn en met de oorzaak, hoedanigheid en plaats der zweer, mitsgaders met de ligchaams gesteldheid des lijders overeenkomen.

De melkkuur intusschen, eene vrije ontlasting van allerleie uitwerpselen, vooral van de stof des stoelgans, en de rust van het lijdend deel, zijn in alle weêrstrevige gevallen aanprijsbaar, en bewerken daarvan dikwijls en boven alles de genezing.

De plaatslijke behandeling der zweeren, moet hoofdzakelijk overeenkomen met de hoedanigheid derzelve, en die van den uitvloeijenden etter, of van welk een ander vocht zulks zijn moge; gelijk

ook

ook met de natuur van het deel waarin de zweer plaats heeft, en kan niet in 't algemeen bepaald worden.

III.) Ter genezing eener beenbreuk, het derde geſlacht der ziekelijke geheelheid, moet men de gebroken beendeelen, met de grootſte naauwkeurigheid, bijeen voegen: men moet dezelve op alle mogelijke wijzen in dezen ſtand bevestigen: de lijder en het lijdend deel daar te boven, moeten derwijze behandeld worden, dat de vorming en volmaking van het zoogenaamde beenweer onbelemmerd kunnen plaats grijpen, en alle gewone toevallen verhoed of beteugeld worden.

De bijeenbrenging der gebroken beendeelen, vordert drieërleie bewerking, te weten:

De uitrekking.

De tegenrekking, en

De herzetting.

Bij de eene en andere dezer bewerking moet men in acht neemen:

Dat de lijder, de heelmeester en de helpers, dus geplaatst zijn, dat de eerſte alle mogelijk gemak erlange, en de laatſten op eene onbelemmerde wijze kunnen werken.

Dat men het lijdend deel eenen ſtand geve, waarin alle deszelfs ſpieren, zoo veel doenlijk zij, gelijkelijk verſlapt zijn.

Dat men hetzelve in dien ſtand, zoo lang zulks noodig is, doe bevestigen door een' helper.

Dat de uit- en tegenrekkende vermogens elkanderen in kracht evenaaren, of althans onderling niet merkelijk verſchillen.

Dat beide deze vermogens, overal waar zulks zijn kan, aan het beledigd deel zelve worden toegepast.

Dat de handen alleen de werktuigen moeten zijn waarmede de uit- en tegenrekkingen gedaan worden, en men niet dan in de dringendſte noodzakelijkheid, zich daartoe moet bedienen van ſtroppen of kunsttuigen.

Dat men deze zelfde rekkingen zachtelijk en gelijkredig beginne en vervolge, ten einde de ſpieren den noodigen tijd gegeven worde tot verlenging.

Dat men, met de eene en andere, zoo lang doe aanhouden, tot de einde der gebroken beenderen, zonder eenige merkelijke wrijving tegen elkanderen te maken, kunnen herplaatst worden.

Dat de herzetting derzelve geſchiede, met alle mogelijke naauwkeurigheid niet alleen, maar ook, met de grootſte oplettendheid, ten aanzien der omliggende zachte deelen, op dat dezen daar tusſchen geene beklemming ondergaan mogen.

Dat men, na de herſtelling en geduurende den aanleg des verbands, het lijdend deel, ſtil en onbewegelijk doe vasthouden.

Dat

Dat men eindelijk, als de breuk vergezeld gaat van eene aanmerkelijke geſpannen zwelling, geene herzettingmoet beproeven, dan, na deze, door eene gemakkelijke plaatſing van het lijdend deel, en door het gebruik zoo van algemeene als plaatſelijke hulpmiddelen, geheel, of althans grootendeels geweken is.

Ter bevestiging der herzette beendeelen, dient gedeeltelijk het verband; gedeeltelijk, eene behoorelijke plaatſing, of van het lijdend deel, of van het geheele ligchaam.

Het verband der beenbreuken algemeen genomen, beſtaat uit drukdoeken, ſpalken, windſels en meer andere hulpmiddelen, naar de verſcheidenheid der breuk, naar die van het lijdend deel, en naar het verſchil der bijzijnde toevallen verſchillend.

De plaatzing des lijdenden deels, bij alle; die van het ganſche ligchaam, bij ſommige beenbreuken, moet inzonderheid aan het meest mogelijk gemak des lijders, aan de meest mogelijke zekerheid der herzette beenſtukken beantwoorden. Men bedient zich hiertoe van draagbanden, van kusſens, van een vast en effen geſpreid bed, van matrasſen, of van wat anders zulks zijn moge, naar dat de beenbreuk is, aan den tronk, of aan deze of gene der ledematen.

De behandeling des lijders, en van het lijdend deel, na de beenbreuk herzet en het verband aan-

gelegd is, beſluit hoofdzakelijk in zich de regeling der levenswijs; de verandering der verbanden en de aanwending van hulpmiddelen, zoo ter verhoeding der mogelijke, als ter genezing der aanwezige toevallen.

De leefregel behoort zoo te worden ingerigt, dat ze verkoelend, rustverwekkend en zachtelijk voedend zij. Alles vooral wat het ligchaam verhitten, de gemoedsbewegingen opwekken en het lijdend deel in beweging brengen kan, moet zorgvuldig vermijd worden.

Het verband der beenbreuken moet nimmer veranderd worden, dan in het geval eener dringende noodzakelijkheid, welke men moet ſtellen dat plaats heeft, wanneer hetzelve te veel of te weinig ſluit, het lijdend deel zeer pijnlijk is, eene ondragelijke jeukte den lijder kwelt, boven het verband eene ontſtekingachtige roodheid, en of hier, of beneden hetzelve blijnen, met een waterachtig vocht gevuld, beſpeurd worden; gelijk ook, als men, uit hoofde van eenen veranderden ſtand des onderliggenden deels, reden heeft van te denken, dat er eene verplaatzing gebeurd is der herzette beendeelen.

Wat betreft de behandeling van de gewone toevallen der beenbreuken, de jeukte namelijk, de pijn, de roos, de ontſteking, de koorts en de ſtuipachtige bewegingen in den ſlaap, deze beſtaat voorzal in het aanwenden van verkoelende, verdunnende,

de, rustverwekkende en ontlastende geneesmiddelen, en door dikmalige beſproeijingen van het verband, met verkoelende, ontbindende of pijnſtillende ſtovingen, naar den aart des gevals zulks zal ſchijnen te vorderen.

Als er eene wonde is bij de beenbreuk, en de einde des gebroken beens door dezelve uitſteken, kan men de herzetting dikwijls niet bewerken, zonder het gebruik eens hefijzers; het vergrooten der wond, door eene inſnijding, of de afzaging van het uitſtekend beendeel.

In gevalle bij zulk eene wonde, eene ſlagaderlijke bloeding plaats heeft, en het geopend vat den toegang niet verbiedt aan de hand des heelmeesters, is de binding deszelven, boven alle andere wijzen van bloedſtemping, aanprijsbaar.

Als het been dermate verbreiſeld is, of de zachte deelen dus verſcheurd zijn, dat de genezing op geenerleie wijze, of niet dan ten koste van vele allergevaarlijkſte toevallen, kan verkregen worden, is eene ſpoedig gedane afzetting, het eenig veilig hulpmiddel.

Volgt, ongeacht alle mogelijke voorzorgen, op eene beenbreuk eene verzwering, en loopt deze gevaar om de heeling derzelve te verhinderen, of wel beenbederf te veroorzaken, alsdan moet men, ten ſpoedigſten, den etter eenen uitgang bezorgen door eene inſnijding.

Van hetzelfde hulpmiddel moet men zich bedienen tot het opruimen van alle losse beensplinters, welke eenig toeval veroorzaken of doen aanhouden.

Blijft eindelijk in weêrwil der best gekeurde behandeling de beenbreuk ongenezen, en heeft men reden om te denken, dat zulks afhangt van engelsche ziekte, scheurbuik of pokstmet, alsdan bewerkt de genezing dezer ziekte alleen, de genezing tevens der beenbreuk, en is dezelve, zonder deze, onmogelijk.

Geneeswijze betreffende het ziekelijk verband der deelen.

Het ziekelijk, dat is te zeggen, het te groot of te klein verband der deelen, heeft voornamelijk plaats, in de ware of onware gewrichtsverstijving, in de zwakheid der geledingsbanden, in de aangroeijing der oogleden, van de tong en der bovenlip, in de aangroeijing der vingeren of teenen en van de lippen der schamelheid of van de voorhuid, in de sluiting eindelijk der neusgaten, des piswegs, van den aars, van den endeldarm, van de schede en van den mond der baarmoeder.

Van alle deze ziekten, is de ware gewrichtsverstijving, uit hoofde dat daarbij de vezelen der zamengelede beenhoofden onderling zijn inëengegroeid, altoos en in elk voorkomend geval ongeneeslijk.

Van

Van de overige wordt de onware gewrichtsverſtijving, ſomwijlen genezen door weekmakende of oplosſende ſmeerſels, pappen, ſtovingen of baden, mitsgaders door dikwijls herhaalde kleine bewegingen van het gewricht; de zwakheid der geledingsbanden, door verſterkende ſpecerijachtige en geestrijke hulpmiddelen; en alle de anderen, doch ſommige ligter, ſommige bezwaarlijker, door dezelve met het mes vanëen te ſcheiden, en gedurende eenigen tijd dus te houden met een canul, ſteekwiek, buigbare catheter, of eenig vanëenhoudend verband, naar gelang de aard des gevals zulks zal ſchijnen te vorderen.

Geneeswijze in de ziekelijke plaatzing der deelen.

De ziekten tot deze klasſe gebragt, zijn met opzigt tot de harde deelen, de ontwrichting, de afwijking der beenderen en de afknakking der beenhoofden bij kinderen; met opzigt tot de zachte deelen, de breuken, de uitzakkingen en de plaatsverdwaling derzelven.

De algemeene geneeswijze van elk dezer ziekten, voor zoo veel dezelven voor genezing vatbaar zijn, is kortelijk de volgende:

I.) Bij de ontwrichtingen moet men het hoofd des beens herbrengen in de holte, uit welke het-

zelve geweken is; men moet dit hoofd daarin, zoo veel noodig ſchijnt, bevestigen; eindelijk moet men trachten de dreigende toevallen te verhoeden, en de tegenwoordig zijnde te genezen.

Tot de gemakkelijkheid, zekerheid en veiligheid van elk der twee opgemelde bewerkingen wordt vereischt:

Dat, even als bij de beenbreuken, de lijder, de Heelmeester en de helpers zoo geplaatst worden, als met het meest mogelijk gemak van allen, en met de meest mogelijke zekerheid van het geen moet gedaan worden, overëenkomt.

Dat de uit- en tegenrekkende vermogens, zoo na immer doenlijk zij, elkanderen in kracht evennaarden.

Dat ze overal waar zulks zijn kan, aangewend worden op eenen verren afſtand van het gewricht, of althans geene ſpieren, wier toegevenheid ter herſtelling noodzakelijk is, daardoor beklemd worden.

Dat hunne werking geëvenredigd worde, aan den trap van afwijking die er plaats heeft tusſchen het ontwrichte beenhoofd en deszelfs geledings holte, mitsgaders aan het bekend weêrſtandbiedend vermogen der ſpieren, in den omtrek der ontwrichting gelegen.

Dat, als die afſtand, dit weêrſtandbiedend vermogen te groot ſchijnt, om op eene gemakkelijke her-

herſtelling te kunnen hoopen, alle pogingen ten dien einde, voor eenen korten tijd, moeten nagelaten worden, en men inmiddels de ſpieren moet verſlappen met dezelve, zoo veel de lijder zulks verdragen kan, te vermoeijen, door het deel onophoudelijk naar alle kanten te bewegen.

Dat wanneer men ook op deze wijze, of door te gelijk gebruik te maken van weekmakende pappen, en door het lijdend deel eenen ſtand te geven, waarin zoodanige van deszelfs ſpieren als gewoon zijn den grootſten wederſtand te bieden, het meest verſlapt zijn, in dit geval alleen, den toevlugt moet genomen worden tot rekkende werktuigen.

Dat men eindelijk, het hoofd des beens in zijne gewrichtsholte terug brenge, langs denzelfden weg door welke hetzelve is uitgeweken, en met zoo weinig verhaasting, zoo veel voorzichtigheid, als maar eenigzins mogelijk zij.

Deze terugbrenging met alles wat dezelve moet vooraf gaan, wordt ſomtijds belet, door eene beenbreuk in de nabijheid der ontwrichting, door eene bijzijnde groote en geſpannen zwelling, door eene groote verſcheuring der gezamentlijke zachte deelen in den omtrek des gewrichts gelegen, door die des beursbands, of door ſtuiptrekkingen. In het eerſte geval moet men alles, tot na de genezing der beenbreuk uitſtellen; in het tweede gebruik maken van weekmakende pappen, tot zoo lang de zwel-

zwelling geweken is; in de drie laatſte gevallen worden oplettendheden gevorderd, onder het bereik alleen der kundigſte en ervarenſte Heelmeesters, en voor geene algemeene voorſchriften, vatbaar.

De bevestiging der herſtelde beenderen, die nu eens minder, dan eens meerder noodzakelijk is; doch in den eerſten tijd nimmer moet veronachtzaamd worden, geſchiedt gedeeltelijk door een verband, gedeeltelijk door eene behoorlijke plaatzing van het lijdend deel.

Beiden zijn, algemeen genomen, onbepaalbaar, als moetende altoos geregeld worden in overeenkomst met den aard der ontwrichting, en de zekerſte houding des deels waartoe dezelve behoort.

De behandeling der toevallen, zoo die de ontwrichting vergezellen, als welke vervolgens daarbij komen, kan, even dus genomen, niet meerder bepaald worden, en moet men inzonderheid regelen naar gelang hunner verſcheidendheid.

II.) Alles wat ik, ten aanzien der geneeswijze van de afwijking der beenderen, in 't algemeen, kan aanmerken, beſtaat eeniglijk daarin, dat dezelve, zoo na mogelijk, moet bijëengebragt, door een ſluitend verband dus gehouden, en met oplosſende en verſterkende middelen moet behandeld worden.

Het is even dus gelegen met de afknakking der beenhoofden bij kinderen, in welk geval daar te bo-

boven en in het vorige, eene ſtille houding van het beledigd deel hoogst noodzakelijk is.

III.) De genezing der breuken is alleen mogelijk bij kinderen en aankomelingen; geenszins bij volwasſenen.

Ter bewerking derzelve wordt hoofdzakelijk vereischt, dat het uitgeweken ingewand, binnen de holte waartoe hetzelve behoort, terug gebragt en daarin, op de best mogelijke wijze, gehouden worde.

Zoo groot het verſchil is der breuken, zoo groot ook is dat dezer bewerkingen: over het geheel echter kan men deswegen zeggen, dat inbrengbare breuken moeten binnen gebragt worden, met alle mogelijke behoedzaamheid, ten aanzien der uitgewekene deelen, langs den weg zelven hunner uitwijking, en het best weêrhouden worden door veerkrachtige ſtalen en zacht bekleede banden; door het vermijden van alle zeer ſterke ligchaamsbewegingen; door het onderhouden van geregelde ſtoelgangen en pislozingen, en door het gebruik van zoodanige voedſelen als den darmbuis het minst met lucht opvullen.

Wij ſpreken hier namelijk van zulke breuken, als bepaaldelijk plaats grijpen aan den omtrek des buiks of van het bekken; want wat de hoofd- of hersſenbreuk betreft, deze moet ſlechts door eenig gepast verband voor uiterlijke beledigingen beveiligd worden; de borst- of longbreuk eischt, na de bin-

binnenbrenging, een zacht en niet ſterk drukkend verband; de ſchedebreuk en de breuk der baarmoeder, gelijk ook de breuk des bilnaads bij vrouwen, een rolrond en hol *pesſarium*, en de laatſte dezer breuken bij mans, een lederen T verband, ter plaatſe der breuk, voorzien van eene pop.

Breuken door hare grootte, of om dat ze zijn aangegroeid, oninbrengbaar, moeten ſteunend behandeld en voor verdere vergrooting beveiligd worden.

Beklemde breuken moet men naar de verſchillende oorzaak der beklemming ontklemmen, door de aderlating, door weekmakende pappen, door dergelijke of eenigzins prikkelende klijsteeren, door pijn- en krampſtillende genees- en plaatsmiddelen, door koude en verkoelende aanlegſels, of wel, en wanneer niets van dit alles aan dat oogmerk beantwoordt, door de breukſnijding.

De behandeling eindelijk der verzworene en verſtorvene breuken is bijna in elk voorkomend geval verſchillend, en kan ik hierom deswegen niets wijders aanmerken.

IV.) Van de uitzakkingen, wordt die des endeldarms, na men denzelven, door eene zachte drukking met de vingeren heeft teruggebragt, door een' drukdoek en T verband; door eene ingebragte en met lucht opgevulde lamsblaas, en door verſterkende berookingen, inſpuitingen, of aanlegſels,

voor

voor eene hernieuwde uitvalling, met de meeste vrucht beveiligd.

De uitzakking der ſchede en van de baarmoeder vordert dezelfde plaatsmiddelen, en tevens de ondersteuning dier deelen, door eene fijne ſpons, een' moederring, of een *pesſarium*.

De uitzakking van den oogbal, afhankelijk van eenig zacht gezwel in den oogkuil, is door de wegneming dezes gezwels meermalen genezen: die door een' beenknobbel daarin veroorzaakt wordt, kan men daartegen als ongeneeslijk aanmerken.

De uitzakking der tong eischt inzonderheid zoodanige hulpmiddelen, als tegengeſteld zijn aan hare oorzaken, en tevens, ſomwijlen, het zakswijze werktuig van PIBRAC, voor de dwarſe tongwonden, of eenig ander terughoudend verband.

V.) De plaatsverdwaling der deelen is, met opzigt tot de meest voorkomende gevallen, ongeneeslijk en moet eeniglijk op eene beſchermende wijze behandeld worden. De tand in het verhemelte echter moet men uittrekken; het druifgezwel, bij eene wonde, van het hoornvlies voorkomende, door zamentrekkende middelen en een zachtelijk drukkend verband beteugelen; het verplaatst kristal door eene inſnijding van het hoornvlies naar buiten brengen, en de ſpiersverplaatzing, door me-

menigvuldige wrijvingen en verſcheidenerleie bewegingen van het lijdend deel, herſtellen.

Geneeswijze in de ziekelijke gedaante der deelen.

Als zoo vele van de voornaamſte ziekelijke gedaanten der deelen, hebben wij ter meergemelde plaatſe beſchouwd den ſcheven ſtand van het hoofd op den tronk, de krommingen der ruggegraat, de binnen- en buitenwaarts gekeerde voeten, de kromming der ledematen, de kromming der roede, de hazelip, de binnenwaartsgroeijing der ooghairen, de te groote bultigheid van het kristal, de hoekige of eenige andere dan ronde gedaante des oogappels, de veranderde doorſchijnendheid van het oog, door vlekken in het hoornvlies, en de te vlakke gedaante van het buitenoor.

De ſcheve ſtand van het hoofd op den tronk, moet, voor zoo veel dezelve geneeslijk is, overeenkomſtig deszelfs oorzaak behandeld worden, met ſlapmakende, oplosſende of verſterkende heelmiddelen; met het hoofdregtend verband, met het werktuig ten dien einde door mij uitgedacht en beſchreven, in mijne *Verhandeling over de wangeſtalte der ruggegraat;* of wel met het affnijden der *musculus, ſterno- clydo- mastoideus*, aan de zijde werwaarts het hoofd overhelt.

De

De krommingen der ruggegraat worden over het geheel het best genezen door hetzelfde werktuig; doch ook somwijlen door groote etterdragten, geplaatst ter wederzijden der kromming.

Ter genezing der binnen- en buiten waartsgekeerde voeten kan men zich bij eerstgeborene, en zeer jonge kinderen bedienen van een geschikt verband, van de klompjes van VAN DER HAAR, of van de werktuigjes van LABÉE, beiden in mijne *Hedendaagsche oefenende Heelkunde* beschreven en afgebeeld; maar moet men bij oudere gebruik maken van kunstlaarzen met ijzeren of koperen voetstukken, in welken de voeten op eene wijze, aan hunnen wanvormigen stand tegengesteld, best mogelijk bepaald worden.

Tegen de kromming der bovenste ledematen moet men zich bedienen van welaangelegde en naar het verschil derzelve verschillende verbanden; tegen die der benedenste van kunstlaarzen, en bij beiden, ter verbetering van de weekheid der beenderen, waarvan zij afhangen, van de poeijers tegen de engelsche ziekte, ter zelfde plaatse gemeld, of van eenig ander dergelijk geneesmiddel.

De kromming der roede, veroorzaakt door een te kort toomtje der voorhuid, wordt door eene voorzigtig gedane losmaking daarvan genezen; die van venusziekte afhangt, vordert verzachtende en kwikmiddelen.

De genezing der binnenwaarts gekeerde oog-

hairen, op welke eene andere wijze ook ingericht, gelukt zelden, anders dan door een gedeelte der huid van het ooglid, in dezelfde richting als deszelfs rand weg te fnijden, en de hierdoor gemaakte wond naauwkeurig aanëen te hechten.

De te groote bultigheid van het kristal, is ongeneeslijk en moet door het gebruik van min of meer holgeflepene brilglazen te gemoet gekomen worden. Het eerfte is insgelijks waar van de driehoekige of eenige andere dan ronde gedaante des oogappels; het laatfte van de te groote bultigheid des hoornvlies.

Ter genezing der veranderde doorfchijnendheid van het oog, door vlekken in het hoornvlies of eene algemeene verduistering deszelven, worden gevorderd, verdunnende en afleidende geneesmiddelen; dikmalige badingen van het oog, met laauwe oplosfende vochten, en het aanbrengen van de roode oogzalf; van zeer fijne afveegende poeijers, en van eene zwakke fmelting des helfchen fteens, of van den bijtfteen in water.

Bij de hazelip, moet men de lip, zoo veel noodig fchijnt om dezelve genoeg te doen toegeven, van het tandvleesch losmaken; de bevelde randen der fcheiding, met de fchaar of het mes wegnemen, en alles hierna, met de drooge hechting, met een vereenigend verband, of met de omgewonde hechting hereenigen.

De te vlakke gedaante van het buitenoor, uit de ge-

geboorte, kan door niets verholpen worden. Die van te ſterk ſluitende hoofddekzels bij jonge kinderen afhangt, wordt door het nalaten van dezen, dikwerf verbeterd.

Geneeswijze in het ziekelijk getal der deelen.

Deze is inzonderheid betrekkelijk tot het te groot getal derzelve, en beſtaat kortelijk, in het wegnemen van het overtollige, geſteld namelijk, dat zulks geſchieden kan met genoegzame veiligheid. De ontbeering van eenig deel, kan, naar gelang van deszelfs verſchillenden aard, of geheel niet, of alleenlijk door het aanvoegen van een kunstlid te gemoet gekomen worden.

Geneeswijze betreffende de ziekelijke grootte der deelen.

De ziekelijke grootte der deelen hebben we gezegd te beſtaan, in eene vermeerderde en verminderde grootte derzelven, en beiden wederom in die behooren of tot de harde, of tot de zachte deelen onderſcheiden.

Tot de vermeerderde grootte der harde deelen, bragten wij vervolgens de beenknobbels van allerleien aard, het been-vleesch-gezwel, het been-ſpek-gezwel, de zwelling der beenëinden, mits-

gaders de taks- en bladswijze verhevenheden der beenderen. Tot hunne verminderde grootte, het beenbederf, de winddoorn, de opneming van beenſtof en de beensverſterving.

Tot de vermeerderde grootte der zachte deelen hebben we, als de voornaamſten, opgeteld, de te groote tong, amandelen, lel en kittelaar; doch vooral zoo vele gezwellen als er beſtaan kunnen en behooren tot het geſlacht der haastige of tot dat der langduurige: en tot de verminderde grootte dier deelen, de vermagering of verdorring derzelven, in het algemeen; en in 't bijzonder, de verdorring der oogen.

De geneeswijze van alle deze ziekten is de volgende:

1.) Aan de aangeboren beenknobbel, zoo lang dezelve de daarop liggende zachte deelen niet doet ontaarden, moet niets gedaan worden. De overige behoort men, overeenkomstig haren aard, oorzaak en bijzijnde toevallen te behandelen, met koude en verkoelende aanlegſels; met verdeelende vlugge ſmeerſels of baden, met in- en uitwendig toegediende kwikmiddelen; met drukkende en uitdrijvende verbanden, of zelfs, wanneerdit alles vruchteloos en de beenknobbel niet zeer uitgebreid is, met den bijtel en hamer, of met de panboor.

2.) Het been-vleesch-gezwel, is voor geene andere geneeswijze vatbaar, dan die beſtaat in de afzet-

zetting des lijdenden deels; welke echter, in de meeste gevallen, daarbij, vruchteloos is aangewend.

3.) Het been-ſpek-gezwel kan ſomwijlen op zich zelf met het mes worden weggenomen; doch vordert meermalen eene gelijke afzetting, en waar deze geene plaats kan hebben, eene zachtelijk ſtreelende behandeling.

4.) De zwelling der beenëinden, afhankelijk van de engelſche ziekte, of van pokſmet, moet op dezelfde wijze als deze behandeld worden: die door kneuzing veroorzaakt is, wordt het best genezen door herhaalde buikzuiveringen; door oplosſende en verſterkende aanlegſels of dropbaden, en door welſluitende verbanden.

5.) Gelijk de taks- en bladswijze verhevenheden der beenderen, bijna altoos over derzelver gantſche lengte verſpreid zijn, heeft men daartegen genig ander hulpmiddel dan de afzetting; indien namelijk deze niet verboden wordt door eene maar al te dikwijls daarmede gepaard gaande vochtsverbastering.

6.) Het beenbederf moet, naar gelang van desſelfs hoedanigheid, ſtaat en oorzaaken, zoo verſchillend behandeld worden, dat men dien aangaande niets algemeens kan aanmerken, anders, dan dat het drooge met vette en balſemachtige, het vochtige met drooge en uitdroogende middelen moet te

keer gegaan, en het los geworden beendeel met alle mogelijke voorzigtigheid weggenomen worden; mitsgaders, dat als hetzelve gegrond is op eenigerleie ziekelijke gesteldheid des ligchaams, of daardoor onderhouden wordt, men daarbij tevens moet gebruik maken van gepaste geneesmiddelen.

7.) De winddoorn vordert het gebruik van versterkende en bederfweerende baden en aanlegsels, benevens een geneeskundig bestuur, met deszelfs aard overeenkomstig. Algemeen genomen, is de duivelsdrek met meekrap vermengd, daarbij inzonderheid aanprijsbaar.

8.) De opneming van beenstof is volstrekt, de beensversterving meerendeels ongeneeslijk: de laatste is zulks vooral, wanneer ze merkelijke vorderingen gemaakt en het grootste gedeelte eens beens ingenomen heeft. Alles waarlijk komt in dit geval aan op het bezorgen eener vrije ontlasting van den ingesloten etter; op het wegnemen van het bedorven beendeel, dat niet altoos mogelijk is, of op de afzetting des lijdenden deels, welke daarbij doorgaans vruchteloos te werk gesteld wordt.

9.) De te groote tong, uit de geboorte, is door niets geneesbaar, dan misschien door een gedeelte daarvan afteснijden. De te groote lel en amandelen verkleinen somwijlen onder het gebruik van sterk zamentrekkende middelen; doch eischen meermalen het zelfde. De te groote kittelaar moet

met

met het mes worden afgekort, als zijnde dezelve voor geene andere geneeswijze vatbaar: men kan hetzelfde zeggen van de te groote watervleugels.

10.) De ontfteking, als zij *fthenieſch* is, moet men, in alle voorkomende gevallen, trachten op te losfen door de aderlating, door buikzuiverende en verkoelende geneesmiddelen, door een' dergelijken eetregel, en door verflappende, verkoelende en oplosfende aanlegfels; als zij *asthenieſch* is, door zamentrekkende, verfterkende en eenigzins prikkelende heelmiddelend: bereikt men hiermede niet het bedoelde oogmerk, maar neigt de ontfteking tot verettering, als dan zijn weekmakende, en of verwarmende, of verkoelende middelen, naar mate de onfteking lijdelijk, of werkelijk en ligt of zwaar is, ter bevordering der verzwering, in de gedaante van pappen of pleisters, voor alle andere verkieslijk.

11.) Het ontftoken gezwel, de bloedvin en de kool, die alle onvatbaar zijn voor oplosfing, moeten hierom, van den beginne af, met ettermakende, en de laatfte nog daar te boven, als daarbij een aanmerkelijk verval van levenskracht plaats heeft, met inwendig toegediende verfterkende en bederfweerende middelen behandeld worden.

12.) De vorstbuilen behoort men eerst met koud water of fneeuw te wasfchen, en hierna met eenig zachtelijk prikkelend middel te behandelen.

13.) De meeste oogontftekingen worden gene-

zen door een mengſel van vijf of zes grijnen zeer fijn gewreven roode neêrgeſlagen kwik, en een halve once verſche en ongezoute varkensreuzel, of dergelijke boter, waarvan driemalen daags een zeer klein gedeelte in het oog gebragt wordt; door den aanleg eener koude en verkoelende pap in de tusſchentijden en geduurende den nacht; door het herhaald gebruik van eenig, met wat zoete kwik bedeeld, purgeermiddel; door een verkoelenden eetregel, en door het vermijden van het dag- of kaarslicht: ſomwijlen echter wordt daarbij vooral eene aderlating of eene blaardragt in den nek gevordert: het eerſte heeft plaats als de ziekte gegrond is op volbloedigheid; het laatſte, wanneer dezelve van eene zinkingachtige vloeijing afhangt.

Alle zoodanige oogontſtekingen, welke door eene ziekelijke geſteldheid van het ligchaam veroorzaakt zijn, moet men overeenkomſtig hiermede te keer gaan, met gepaste geneesmiddelen zoo wel, als met eenig uiterlijk aangewend hulpmiddel: die door een vreemd ligchaam, in het oog gedrongen, zijn voortgebragt, eiſchen inzonderheid deszelfs opruiming.

14) Ter genezing der keelontſteking, in 't algemeen, bedient men zich van de aderlating, buikzuivering, verdunnende en verkoelende geneesmiddelen, oplosſende ſpoeldranken en ſlapmakende pappen, gelijk ook ſomwijlen van drooge koppen in den nek, of een blaardragt aan den hals.

15.) Het

15.) Het ontſtoken gezwel van het tandvleesch, de ontſteking der oorklier, de okzelbuil en de lieschbuil, kan men zeldzaam langs den weg van oplosſing tot genezing brengen, en vorderen hierom doorgaans weekmakende en prikkelende aanlegſels, ter bevordering der verzwering.

16.) De ontſteking der ballen en van de voorhuid, behoort men, in den beginne, altoos op dezelfde wijze te behandelen, als wij omtrent de ontſteking in 't algemeen hebben aangemerkt, dewijl in elk dezer gevallen, de oplosſing dikwerf mogelijk en verkieslijker is dan de verettering.

17.) Bij de vijt van de eerſte en tweede ſoort, bediene men zich eerst van oplosſende middelen, en als dezen geene ſpoedige hulp aanbrengen, van ettermakenden: bij de overige ſoorten dezer ziekte moet men met het gebruik dezer middelen niet lang aanhouden, maar den verzamelden etter ten ſpoedigſten ontlasten door eene inſnijding.

18.) De roos en blijnroos vorderen buikzuiveringen van eenen verkoelenden aard, dergelijke doorwaasſemende geneesmiddelen, drooge oplosſende aanlegſels en ſomwijlen zelfs, te weten, als de eerſte zeer zwaar en ontſtekingachtig is, eene enkelde aderlating.

19.) Het ettergezwel en alle onderhoorige ſoorten deszelven, eiſchen weekmakende en prikkelende pleisters of pappen, gelijk ook eene vrije ont-

lasting van den ingefloten' etter, bewerkt, of door eene infnijding, of door een bijtmiddel, gefteld namelijk dat deze ontlasting niet tijdig of voldoende genoeg plaats grijpt, ingevolge de werking van de natuur.

20.) De gedeeltelijke verfterving, die een gevolg is eener ontfteking, moet, zoo lang er nog ontfteking in den omtrek bij is, door ontftekingwerende; die door een gebrek aan levenskracht veroorzaakt is, door voedende en verfterkende voedfelen en geneesmiddelen, en de verfterving van POTT, door het heulfap inzonderheid, in haren voortgang beteugeld, en de affcheiding van het verftorvene, door prikkelende en het bederf te keer gaande aanlegfels, bewerkt worden: de gehele verfterving eischt altoos, na zij niet verder voortgaat, de afzetting des lijdenden deels, of moet, waar deze geene plaats kan hebben, naar gelang der omftandigheden welke men daarbij waarneemt en die zeer onderfcheiden zijn kunnen, op verfchillende wijzen behandeld worden.

21.) Van de harde gezwellen is het knoestgezwel en de kanker ongeneeslijk door heel- of geneesmiddelen, en de laatfte ook, althans op den duur, door de kunstbewerking: deze derhalve moet op eene ftrelende wijze en met vermijding van alles wat deszelfs woede zoude kunnen doen toenemen, dat is, van alle het ligchaam verhittende,

de, de vochten ſcherp makende, of het gebrek prikkelende dingen, behandeld worden: de kropklier-gezwellen en het kropgezwel daartegen wijken ſomwijlen voor in- en uitwendig toegediende oplosſende middelen.

22.) Onder de beursgezwellen, vorderen het papgezwel, het honiggezwel, het vorschgezwel en de lipknoop, alhoewel op eene verſchillende wijze, het ſnijmes: de peesknoop en het boongezwel daartegen, kunnen met de geele harst, door bijvoeging van een weinig olijfolie lenig gemaakt, mitsgaders door dikmalige inwrijvingen van den geest des ammoniak-zouts en een welſluitend verband, verdreven worden.

23.) De vet- en ſpek-gezwellen zijn ongeneeslijk, anders dan door de uitſnijding of uitpelling.

24.) Van de bloedgezwellen geneest het gezwel, eigenlijk dus genoemd, door oplosſende middelen; de uitwendige ſlagaderbreuken door den azijn en een uitgebreid drukkend verband, of door de onderſchepping en binding van het verwijde vat; de aderſpatten, door een dergelijk verband en de opruiming, indien mogelijk, der beletſelen van den bloedloop door de verwijde ader: de ambeijen door de aderlating, weekmakende klijſteeren, zachte laxeermiddelen, oplosſende aanlegſels, bloedzuigers en het openen derzelve.

25.) De genezing der aderſpatten van het bind-

vlies

vlies wordt somtijds bewerkt door zamentrekkende middelen; doch eischt meermalen de afsnijding der verwijde vaten.

26.) Bij het bloedoog moet men zich bedienen van de aderlating en van oplosfende aanlegsels, of als deze vruchteloos bevonden worden, van eene doorsnijding des hoornvlies.

27.) De behandeling van het zuchtgezwel bestaat voornamelijk in het aanleggen van een uitdrijvend verband, in het gebruik van waterdrijvende purgeermiddelen, en in dat van versterkende, vooral drooge, aanlegsels; waar men nog in sommige gevallen een blaardragt, of kleine inkervingen kan bijvoegen.

28.) Het watergezwel vordert eene diepe insnijding en het opvolgend gebruik van THEDEN's wondwater, of als het een uitwas dreigt, dat van zamentrekkende middelen: het inwendig gebruik, ook van melk en den koortsbast, wordt daarbij zeer aangeprezen.

29.) Het uitwendig waterhoofd moet, met uitzondering van het verband, op dezelfde wijze als het zuchtgezwel behandeld worden: het inwendig waterhoofd is ongeneeslijk.

30.) Bij de oogwaterzucht bedient men zich inzonderheid van waterdrijvende purgeermiddelen, van *diuretica*, van blaardragten, en van oplosfende aanlegsels: somwijlen echter zijn alle deze hulpmid-

middelen nutteloos, en moet het ingefloten vocht ontlast worden door eene inſnijding te doen in het hoornvlies.

31.) Het watergezwel, vergezellende een ſplijting der ruggegraat, is voor geene genezing vatbaar, en behoort men eeniglijk voor uiterlijke beledigingen te beveiligen.

32.) Ter genezing van de inwendige waterzucht der gewrichten dienen vooral, het herhaald gebruik van buikzuiverende en pisdrijvende middelen; inwrijvingen van den geest des ammoniak-zouts, verſterkende en oplosſende pappen, ſtovingen, of baden, herhaalde blaardragten in den omtrek des gewrichts, ſluitende verbanden en eene beſtendige rust van het lijdend deel: in de uitwendige waterzucht dezer deelen, moet men gebruik maken van even dezelfde hulpmiddelen, en wanneer het water zich tevens tot in de holte van het gewricht uitbriedt, en alles vruchteloos beproefd is, behoort men in dit geval en in het vorige het ingefloten vocht te ontlasten, 't zij door middel der driekantige priem, 't zij door eene inſnijding.

33.) De traanbreuk wordt ſomtijds genezen door druktuigen, bij PLATNER en SHARP afgebeeld en beſchreven, gelijk ook door eene dikmalige uitdrukking, van het daarin behoudene vocht, met het einde eens vingers en het tusſchengeſteld gebruik van zamentrekkende heelmiddelen; doch eischt

meer-

meermalen eene kunstbewerking, van welke het hier de plaats niet is te ſpreken.

34.) Vele waterblaasjes van het bindvlies kan men genezen met de roode oogzalf: ſommigen daartegen wederſtreven zoo wel deze als alle andere heelmiddelen, en moeten, met eene kleine holſtaande ſchaar, weggeſneden, of met het lancet geopend en ontledigd worden.

35.) Het borstwater, de waterzucht van den buik en het lijfwater, zijn voor geene andere heelkundige behandeling vatbaar, dan die beſtaat in het verzameld vocht te onlasten, door de borst- of buikſteek, of door inkervingen of blaardragten aan de beenen.

36.) Het aangeboren vleeschgezwel geneest men, meest altoos door het eenige malen te beſtrijken met den rokenden geest van zeezout: het verkregene wordt dikwerf op dezelfde wijze genezen; doch moet, ſomwijlen, met het mes of brandijzer uitgeroeid worden.

37.) Ter genezing van den hoorn is opgemelde zoutgeest, en ook de geest van ſalpeter, waarin zilver en kamfer zijn opgelost, van de beste uitwerking: blijven dezelve nogthans in gebreke aan de verwachting te beantwoorden, als dan moet men daarbij beſluiten tot de afbinding of de wegſnijding.

38.) De vleeschprop des gehoorwegs wordt door

door drukking, binding of uittrekking genezen; doch vordert altoos eene zeer voorzigtige behandeling.

39.) De neusprop, als dezelve zacht, bleek en flijmachtig is, kan door zachte bijtmiddelen, van tijd tot tijd, met behoedzaamheid aangewend, verteerd worden: als ze daartegen rood, vast en vleeschachtig is, moet men ze met de geoogde tang, hiertoe uitgedacht, uittrekken, of op de wijze van LEVRET of RICHTER afbinden: neusproppen intusfchen, afhankelijk van beenbederf of van venusfmet, vorderen eene behandeling inzonheid hiermede overeenkomftig, en zijn anderzins ongeneeslijk: als ongeneeslijk ook kan men befchouwen alle neusproppen, die zeer hard, pijnlijk, miskleurig en met aderfpattige vaten bezet zijn, welke bij de minfte aanraking aanmerkelijke bloedingen veroorzaken: deze waarlijk worden het best behandeld, wanneer men flechts, naar eisch der omftandigheden, hare mogelijke toevallen afweert door een' zachten en koelen leefregel, en door zachtelijk zamentrekkende, verkoelende en pijnftillende heelmiddelen.

40.) Het eigenlijdig uitwas van het tandvleesch kan men op dezelfde wijze genezen als het aangeboren vleeschgezwel: dat daartegen 't welk gegrond is op beenbederf, kan niet dan te gelijk daarmede, genezen worden.

41.) De vleeschproppen der vrouwelijke teeldee-

deelen, hoedanig dezen ook zijn mogen, vorderen allen, voor zoo veel ze geneesbaar zijn, de afbinding.

42.) De genezing van het ſponsgezwel der gewrichten, kan in den beginne beproefd worden, door eenen etterdragt in de nabijheid des gewrichts, en door geestrijke, ſpecerijachtige en verdeelende ſtovingen of dropbaden; doch ſlaagt meestal zoo weinig, dat er niets overblijft dan de afzetting.

43.) Ter behandeling der luchtgezwellen worden geestrijke en oplosſende wasſchingen, drooge wrijvingen, het verwijden der bijzijnde wonde, als dezelve zeer klein is, en het doen van één of meer inſnijdingen, als er geene wonde bij is, aangeprezen: het wegnemen van hare oorzaak echter, de mogelijkheid daarvan onderſteld zijnde, is derzelver voornaamſte geneesmiddel.

44.) De endertongſteen wordt ſomwijlen door eene toevallige ontſteking en verzweering van desſelfs dekkend bekleedſel uitgeworpen; doch moet, als zulks niet geſchiedt, door eene inſnijding naar buiten gebragt worden.

45.) De kalkbuil der jichtigen kan men bezwaarlijk genezen; doch wel ſomwijlen verbeteren, door ze dikmalen te wasſchen met eenen door bijmenging van veel waters verzachten zuuren zoutgeest.

46.) Het ſteengezwel is niet geneeslijk, dan door opſnijding en verzweering.

47.) Al-

47.) Alles wat een Heelmeester bij het galblaasgezwel doen kan, beſtaat eeniglijk in den aanleg van weekmakende pappen, en het openen des gezwels door eene inſnijding, zoodra hij zeker is van deszelfs vasthechting aan het buikvlies.

48.) Het zog-gezwel der borsten wordt het best opgelost door 't in acht nemen van eenen ſchralen eetregel; door het herhaald gebruik van laxeermiddelen; door het nu en dan ontlasten van het zog, als deszelfs toevloed groot is, en door de borsten te dekken met dikke drukdoeken, welke door de klederen, zoo veel mogelijk, worden aangeſloten: ter bevordering der verzwering, als deze niet kan vermijd worden, dienen inzonderheid weekmakende en te gelijk prikkelende pappen: ter verdeeling der nablijvende verhardingen is de nedergedrupte wijnſteen-olie, met eenigerleien weekmakenden pleister vermengd, of een pap uit lijnzaad, ſcheerling, wijnſteen-zout en melk bereid, aanprijsbaar.

49.) De behandeling der zogsverplaatſingen is merendeels geneeskundig: uitwendig echter kan daartoe iets bijgebragt worden, door ſtraks gemelde wijnſteen-olie met water vermengd: de oplosſing geen' ſtand grijpende, is de ontlasting van het verzamelde vocht, door eene inſnijding, onvermijdelijk.

50.) De zwelling of uitzetting der pisblaas, door pisopſtopping veroorzaakt, vordert de ontlasting

dezes vochts, door den catheter, of door de blaasſteek; althans wanneer dezelve niet, door gepaste genees- en heelmiddelen, heeft kunnen bewerkt worden.

51.) De indringing der pis in het celwijs weefſel des bilnaads, of van den balzak, moet, ſtaande het gebruik eens buigzamen catheters, met weekmakende middelen behandeld worden: wanneer dezelve pijpzweren veroorzaakt heeft, is daarbeneven het opſnijden van dezen dikwerf onvermijdelijk.

52.) De vergrootte oorklier kan alleen door uitſnijding genezen worden.

53.) Het bal-liesch-gezwel geneest eeniglijk de natuur, door den bal allengskens in den balzak te doen nederdalen.

54.) De onware navelbreuken, over het geheel genomen, moeten op dezelfde wijze behandeld worden als de gezwellen van gelijken aard, op andere plaatſen van het ligchaam, met in achtneming van zoodanige omſtandigheden, als betrekkelijk zijn tot de natuur van het lijdend deel.

55.) 'T is hetzelfde ten aanzien der vetbreuk, bloedbreuk, etterbreuk en aderbreuk van den balzak.

56.) De waterbreuken dezes deels, gelijk ook die van de ſchederokken des bals en der zaadvaten, worden door de ontlasting van het daarin bevatte vocht, met den driekanten priem, en eene opvolgende in-

inſpuiting van rooden wijn, met het meeste voordeel behandeld.

57.) De aderbreuk, zoo van den balzak als der zaadſtreng, wordt ſomtijds genezen, of althans merkelijk verbeterd, door een' ſchralen eetregel; door eene horiſontale ligging van het ligchaam, bij nacht; door het opſchorten van den balzak, bij dag; door het dikmalig gebruik van purgeermiddelen, en door zamentrekkende en verſterkende aanlegſelen: ſomwijlen daarentegen zijn alle deze hulpmiddelen vruchteloos, en kan de genezing niet, dan door het wegnemen van den bal, verkregen worden.

58.) Beide ſoorten van vleeschbreuken, wil men, dat door eene zelfde kunstbewerking moeten genezen worden: daar dezelve nogtans buitengemeen zeldzaam van eenen goeden uitſlag gevolgd wordt, is het algemeen raadzamer dezelve, zoo lang mogelijk, voor toeneming te beveiligen, door eenen zachten en verkoelenden eetregel; door nu en dan herhaalde zachte buikzuiveringen, door verkoelende en zachtelijk zamentrekkende aanlegſels, gelijk ook door het vermijden van alle ſterke ligchaamsbewegingen.

59.) De zaadbreuk verdwijnt ſomtijds van zelve; doch eischt meermalen het gebruik van ontbindende en verkoelende middelen, indien niet tevens van den bijſlaap.

60.) De verdorring eindelijk der deelen in 't al-

algemeen, en van de oogen in 't bijzonder, onafhankelijk van eene voorafgegane algemeene ziekte, is door niets geneesbaar.

Geneeswijze in de ziekelijke oppervlakte der deelen.

Van de puisten, de eerſte ſoort dezer ziekte, geneest de etterpuist doorgaans van zelf; de kwaadaardige neuspuist naauwlijks door iets; de vinnen door buikzuiverende en verdunnende geneesmiddelen, en 't ſchurft door de zalven van PRINGLE, van LIND, of van JÄFFER.

Van de blijnen, de tweede ſoort derzelve, komen hier alleen in aanmerking, de kristalblazen der teeldeelen, welke met uit- en inwendig toegediende kwikmiddelen moeten genezen worden.

Van de knobbels, de derde ſoort, vorderen de harde, of geenerleie behandeling hoegenaamd, of zijn ongeneeslijk, en de onſtekenen, ontlastende en veranderende geneesmiddelen, gepaard met oplosſende of ettermakende aanlegſels.

Van de huiduitwaſſen, de vierde ſoort, die in wratten en vijggezwellen onderſcheiden worden, genezen de eenvoudige wratten het best door dikmalige aanſtippingen van het ſap des ſchelkruids, van den helſchen ſteen, van de ſpiesglasboter, of van de bijtende kamferölie; de hangende door dezelf-

zelfde hulpmiddelen of door afbinding; de diepe door ze eenigemalen daags te beſtrijken met den zuuren zoutgeest; de koordachtige en de mierwrat door even eene zelfde beſtrijking; de melkwratten, als ze niet van zelven in verzweering vallen, door ze te doen veretteren met eenig prikkelend hulpmiddel; de kwaadaardige eindelijk, door ze vroegtijdig met het mes, of het brandijzer uitteroeijen: de aangeborene vijggezwellen kunnen, door opgemelden zoutgeest, en ook door dezelve aftebinden, of uitteſnijden, genezen worden: die op venusſmet gegrond zijn, eiſchen kwikmiddelen: de kankerachtige zijn ongeneeslijk, en moet men ſlechts op eene ſtreelende wijze behandelen.

Tot de vijfde ſoort, de vereeltingen namelijk, hebben we betrokken, het eelt zelf, de lijkdoorns, en de eelachtige knobbels der teeldeelen: van dezen wordt de genezing des eersten verkregen door eene voorzigtige plaatswijze affnijding, en het opvolgend gebruik van weekmakende middelen; die der tweede, door ze op dezelfde wijze te behandelen en alle drukking daarop te vermijden; die der laatſten, door ze dikmalen te beſtrijken met de kwikzalf, en de algemeene behandeling der venusziekte, van welke zij altoos afhangen.

Van de min of meer verhevene vlekaardige ziekten, die de zesde ſoort der ziekelijke oppervlakte uitmaken, zijn de voornaamſten de moedervlek,

de verſtorvene vlek en de pokkige vlekken. De moedervlek wordt genezen door het bijtmiddel van VOGEL; de verſtorvene vlek door opwekkende en verſterkende genees- en heelmiddelen; de pokkige vlekken door het in- en uitwendig gebruik van eenig kwikbereidſel.

Van de korsten, ſchubben en vlegten, zoo vele nog andere ſoorten dezer zelfde ziekelijke geſteldheid, kan de gewoone korst en roof, na den aanleg van weekmakende middelen, gemakkelijk worden weggenomen: de berg, op het hoofd van jonge kinderen, wordt het best behandeld, met van tijd tot tijd gegeven zachte buikzuiverende middelen en met dikmalige hoofdſchuijeringen.

De veiligſte geneeswijze der dauwworm beſtaat in het dagelijks gebruik eens afkookſels van de driekleurige violen in melk: het hoofdzeer geneest men doorgaans door de hairen met een' ſterk klevenden pleister uittetrekken: de bestgekeurde behandeling van het hoofdſchurft is een ſpaarzame ligte en zachte eetregel, het gebruik van buikzuiverende en zuurtemperende geneesmiddelen, en het verbinden der zweeren met een afkookſel van den wilden kliswortel in wijn.

De genezing der barsten eindelijk moet, naar het verſchil harer oorzaken en van de plaats welke zij innemen, verſchillend geregeld worden: in 't algemeen echter zijn hierbij verzachtende en

eenig-

eenigzins droogende aanlegsels de beste hulpmiddelen.

Geneeswijze in de ziekelijke evenredigheid der deelen.

Van alle onevenredigheden der deelen, is alleen de te groote dunheid derzelve somwijlen geneeslijk, door menigvuldige wrijvingen, schuijeringen en wasschingen, met geestrijke hulpmiddelen.

3de. L I D.

De geneeswijze van de ziekten der vochten.

Alle ziekten der vochten hebben we gebragt tot de volbloedigheid, de ledigheid, hunne te groote dikte, dunte, te groote of te kleine hoeveelheid van koolstof, zuurstof, brandbare en andere stoffen, zuuren, loog en middenzoutige scherpten; verscheiden, als nog geheel of meerendeels, onbekende soortelijke verbasteringen; hunne plaatsverdwaling eindelijk, en te groote, te kleine en onregelmatige beweging door de vaten, in welke zij bevat zijn.

Van deze wordt de volbloedigheid genezen door aderlating, herhaalde buikzuiveringen, een schralen eetregel en eene werkzame levenswijze: de ledigheid door eene tegengestelde levenswijze, een' voedenden eetregel en hartsterkende geneesmiddelen.

De te groote dikte der vochten eischt inzonderheid verdunnende geneesmiddelen, mitsgaders het gebruik van dergelijke voedſelen: de te groote dunheid derzelve, eene onthouding van deze, en het gebruik van verdikkende en verſterkende hulpmiddelen.

De genezing hunner plaatsverdwaling vordert ſomwijlen de aderlating, buikzuivering, of eenig ander afleidend hulpmiddel, en veelmalen terugdrijvende aanlegſels.

De te groote beweging der vochten door de vaten, wordt het best beteugeld door de aderlating, verkoelende geneesmiddelen en een' dergelijken leefregel: de te kleine door opwekkende en verſterkende geneesmiddelen, gepaard met eene meer dan gewoone ligchaams beweging.

Wat betreft de opgetelde ſcherpten en verbasteringen der vochten, dezen kunnen niet dan door een zeer zorgvuldig geneeskundig beſtuur, en alsdan zelfs dikmalen nog zeer bezwarelijk genezen worden.

4de. LID.

De geneeswijze van de toevallen der ziekte.

De toevallen der ziekte behooren, tot het gevoel, de beweging, het gezigt, het gehoor, den reuk, den ſmaak, de inwendige zinnen, de ademhaling, de om-

omloop, de afſcheiding of de uitlozing der vochten en de werkingen der ſexe.

De geneeswijze van elk derzelve is de volgende:

Geneeswijze der toevallen van het gevoel.

Tot den rei dezer toevallen hebben we gebragt het verminderd en vernietigd gevoel; het vermeerderd of te ſcherp gevoel; het bedorven gevoel; de pijn, de benaauwdheid en de gevoelloosheid.

Het verminderd en geheel vernietigd gevoel, moet naar gelang van deszelfs uitgebreidheid en oorzaken, zoo verſchillend behandeld worden, dat men hieromtrent niets algemeens kan vaſtſtellen, anders dan dat het laatſte, meestal moet beſchouwd worden als ongeneeslijk.

In het vermeerderd of te ſcherp gevoel moet men, voor alles, de prikkelende oorzaak trachten te vermijden of weg te nemen, en dienen voor het overige verzachtende, verdovende en hierna verſterkende hulpmiddelen.

Bij het bedorven gevoel bediene men zich, of van de eene, of van de andere dezer zelfde middelen, naar mate hetzelve 't meest overhelt, of tot het verminderd, of tot het vermeerderd gevoel.

De pijn moet even als het te ſcherp gevoel; de jeukte met verkoelende middelen, en de benaauwdheid, in overeenkomst met hare oorzaak, behandeld worden.

De gevoelloosheid, afhankelijk van eene beledi-ging der hersfenen of van het ruggemerg, voor zoo-veel deze geneesbaar is, vordert in den eerften tijd ontlastende en verkoelende, in 't vervolg opwekkende en verfterkende hulpmiddelen; of wel, en met be-trekking tot de eerstgenoemde oorzaak, de panboo-ring: de aangeborene gevoelloosheid, gelijk ook die, welke van de affnijding eener voorname ze-nuw, of van eene onbekende oorzaak afhangt, is ongeneeslijk.

Geneeswijze van de toevallen der beweging.

De voornaamfte toevallen der beweging zijn, de huiveringen, de woelingen, de kramp, de ftuip-trekkingen en de verlamming.

De huiveringen, befchouwd als het toeval van verzweeringen of verftervingen, bij welke zij van alle heelkundige ziekten het meest voorkomen, worden het best genezen door het bezorgen eener vrije vochtontlasting, en het gebruik van verfterken-de en bederfweerende geneesmiddelen.

De woeling, de kramp en de ftuiptrekkingen, vorderen gelijkerhand de wegneming harer oorza-ken, als deze bekend zijn, en kunnen weggeno-men worden, en daarteboven, eene allezins verzach-tende en verdovende behandeling.

Ter genezing der verlamming moet men zich, alge-meen genomen, bedienen van eenen voedenden en op-

wek-

wekkenden eetregel; van verſterkende geneesmiddelen; van drooge wrijvingen, prikkelende ſmeeringen en geestrijke wasſchingen, en van de electriſiteit of het galvanismus.

Geneeswijze van de toevallen des gezigts.

Van de menigvuldige toevallen des gezigts, door ons elders kortelijk beſchreven, zijn ſlechts weinige ſomwijlen geneesbaar, en moeten de overigen met geduld gedragen, of door het gebruik van brillen te gemoet gekomen worden: de voornaamſte bijzonderheden deswegen zijn de volgende:

Bij het zwak gezigt onthoude men zich, zoo veel mogelijk, van een ſterk licht; van het gezet beſchouwen van zeer kleine en verafſtandige voorwerpen; van het veelvuldig lezen, ſchrijven, nachtbraken en andere het gezigt vermoeijende bezigheden: men bediene zich hierbij tevens van een meestal geduurig verblijf in een weinig verlicht vertrek; van het beſchermen der oogen voor het invallend licht, door een groenkleurig voorhangſel; mitsgaders van in- en uitwendig toegediende verſterkende hulpmiddelen.

Het kort gezigt is naauwlijks voor eenige andere hulp vatbaar, dan die beſtaat in het gebruik van brillen, wier glazen, naar gelang van deszelfs meerderen of minderen graad, meerder of minder hol geſlepen zijn.

Het

Het ver gezigt moet alleen door het gebruik van bol geſlepene brilglazen te gemoet gekomen worden.

Het ſcheelzien, voor zoo veel hetzelve geneeslijk kan geacht worden, is zulks inzonderheid met behulp der *Beijleaanſche gezigtsbuizen.*

Het ſcheefzien, de oorzaak gelijk geſteld zijnde, vordert hetzelfde hulpmiddel: als hetzelve afhangt van een vlek in het hoornvlies, berust de genezing daarvan op die van deze geheellijk.

Zoo verſchillend de oorzaken zijn van het dubbel gezigt, zoo verſchillend is ook deszelfs geneeswijze, als moetende deze altoos daarmede overeenkomen.

De genezing van het half gezigt berust insgelijks geheel op die der ziekten, waarvan dezelve afhangt, en moet uit de beſchrijving van deze ontleend worden.

Gelijk het nevelachtig gezigt een gewoon toeval is van eene beginnende ſtaar, van een vlek in het hoornvlies, van eene troebelheid des watervochts, of van eene *glaucoma*, moet men hetzelve, overeenkomſtig de eene of andere dezer ziekten, behandelen; inzonderheid met in- en uitwendig toegediende oplosſende hulpmiddelen.

De behandeling van het wandaardig gezigt, hangt alleenlijk af van die zijner menigvuldige oorzaken, en is, over het geheel, meer genees- dan heelkundig.

He

Het eenige hulpmiddel voor het verward gezigt, is het langduurig gebruik van opgemelde gezigtsbuizen.

De genezing van het ingebeeld gezigt heeft veel overeenkomst met die der zwarte ſtaar, en is zelfs ſomwijlen gelukt, alleen door den aanleg van koud water.

De behandeling der zwarte ſtaar berust inzonderheid op de wegneming van derzelver oorzaken; de mogelijkheid hiervan onderſteld zijnde: in het tegengeſteld geval moet men nu eens deze, dan eens gene dier hulpmiddelen beproeven, welke door de ſchrijvers, ten dien einde, zijn aangeprezen, en vooral gebruik maken van braak- en purgeermiddelen; van de ſcheerling, de nachtſchade en de kwik inwendig; en uitwendig van de aderlating, van blaar- of etterdragten, van bloedzuigers in de nabijheid der oogen, van koude waterachtige aanlegſels, van de ſnuifpoeijer van KLEBER, van de electriſiteit, of van het galvanismus.

De behandeling der dagblindheid kan tot geene algemeene regelen gebragt worden, maar moet in alles aan derzelver oorzaak beantwoorden.

De nachtblindheid, voor zoo veel dezelve beweegelijk zij, is zulks vooral door het gebruik van braak- en purgeermiddelen, en door blaardragten achter beiden de ooren.

De genezing der lichtſchuwing, die nu eens al,

dan

dan eens niet kan verkregen worden, bewerkt men inzonderheid door de oogen te beveiligen voor de invalling van een ſterk licht, en door eene behandeling, tegengeſteld aan hare oorzaak.

Zoo menigvuldig de oorzaken zijn der blindheid, zoo menigvuldig zijn ook de behandelingen, welke ter harer genezing gevorderd worden: hieromtrent derhalve kan men niets algemeens vaſtſtellen.

Geneeswijze der toevallen van het gehoor.

De toevallen des gehoors, door ons als de voornaamſte beſchreven, zijn het wangehoor, het ſcherp gehoor, de hardhoorendheid en de doofheid.

Elk dezer toevallen is meerendeels of ongeneeslijk, of zeer bezwaarlijk te genezen, uit hoofde van de moeijelijkheid die er is, om de menigvuldige en zeer verſchillende ziekten, waarvan zij afhangen, behoorlijk te kunnen onderſcheiden van elkanderen; en uit kracht van de verholene plaatſing der voornaamſte werktuigen van het gehoor.

Het te ſcherp gehoor intusſchen is veelmalen genezen door verzachtende, verſlappende, verkoelende en verdovende hulpmiddelen, gelijk ook door de aderlating en herhaalde buikzuiveringen: minder dikmaals zijn het wangehoor, de hardhoorendheid en de doofheid genezen, door het zuiveren van den uitwendigen gehoorweg, of der *Euſtachiaanſche buis*;

buis; door de electrifiteit, door het galvanismus, door de doorbooring van het mamwijze uitſteekſel des ſlaapbeens, door de doorbooring van het trommelvlies, en zelfs alleen door het aanwenden van bloedzuigers en blaardragten, aan de ſlapen des hoofds, of achter de ooren.

Zulk een dezer toevallen, als door een' vleeschprop des gehoorwegs, of door een vreemd ligchaam in dien weg gedrongen, veroorzaakt is, geneest alleen door deszelfs wegneming.

De ongeneeslijke ſoort der hardhoorendheid wordt, naar gelang van derzelver aard, te gemoet gekomen, of door een kunstoor, of door eenig ander, het geluid bepalend en verſterkend, werktuig.

Geneeswijze der toevallen van den reuk.

De te ſtompe of vernietigde reuk, afhankelijk van eenig, in den neus bevat, vreemd ligchaam, van een' neusprop, van een' beenknobbel of van beenbederf, wordt te gelijk met deze genezen.

Die van een gebrekkig maakſel van den neus, 't welk niet kan verbeterd worden, afhangt, is ongenèeslijk.

De genezing van den bedorven' reuk berust insgelijks op die der ziekten, welke dezelve veroorzaken, en kan door niets anders verkregen worden.

Ge-

Geneeswijze der toevallen van den ſmaak.

Van dezen is hetzelfde waar als van die der toevallen van den reuk; dat is te zeggen, dat ze niet genezen kunnen worden, dan door het genezen der ziekten van welke zij afhangen; die, met opzigt tot den bedorven' ſmaak, door ons geſteld zijn te beſtaan, in de korsten en zweeren van de tong, van de wangen, van het verhemelte, van het tandvleesch, van de neusholten, van de keel, van het ſtrottenhoofd, of van het hoofd des ſlokdarms, waar men nog het bederf van een der beenderen, in den omtrek van den mond gelegen, kan bijvoegen.

Geneeswijze der toevallen van de inwendige zinnen.

Als zoodanige toevallen, behoorende tot den rei der Heelkundige ziekten, hebben we inzonderheid beſchouwd, zekere ijlingen, de razernij en watervrees, door den dollen hondsbeet veroorzaakt; de ſlaapeloosheid in gevolge van pijn; de ronkende ſlaap, afhankelijk van eene drukking der hersſenen, bij hoofdwonden; en de ſchrik bij het ſlapen in 't geval van beenbreuken.

De ijling, afhankelijk van pijn, vordert in alles dezelfde behandeling als deze; van bloedverlies, de voorzigtige toediening van vleeschnat, en van hoofd-

hoofdwonden met prikkeling der herſenen, de opruiming van den prikkel, dat meestal een beenſplinter is, door de panbooring.

De razernij en watervrees, door den dollen hondsbeet veroorzaakt, kan men als ongeneeslijk en zelfs als dodelijk aanmerken, ten zij herhaalde proeven, met het galvanismus, het tegendeel bewijzen mogten.

De ſlaapeloosheid, beſchouwd als het gevolg eener pijnlijke ziekte, moet inzonderheid door het heulſap te keer gegaan worden, althans wanneer de oorzaak der pijn onbekend is, of men zich buiten ſtaat bevindt deze weg te nemen.

De ronkende ſlaap, afhankelijk van eene drukking der herſenen, in 't geval eener blijkbare bekkeneelsbeledigiug, eischt de panbooring.

De ſchrik in het ſlapen, bij beenbreuken, welke behoorlijk herzet en verbonden zijn, verdwijnt na verloop van eenige dagen van zelf: gebeurt zulks niet, alsdan moet men de oorzaak daarvan naſpooren, en deze ontdekt hebbende, haar overeenkomstig hiermede behandelen.

Geneeswijze van de toevallen der ademhaling.

De moeijelijke en te gelijk pijnlijke, mitsgaders de verſtikkende ademhaling, voor zoo veel de eerſte afhangt van borstwonden, kneuzingen dezes

deels, ribbebreuken, breuken van het borstbeen, of verzamelingen van etter in het celwijs weeffel van het borstvlies; de laatſte van het verblijf eens verblijf eens vreemd ligchaams in de luchtpijp of den flokdarm; van zeer groote kliergezwellen aan den hals; van borstwonden met uitſtorting van bloed in de borstholte; van de etterborst, van de kwetſing des middenrifs-zenuwen, of van longwonden, welke de borstholte met lucht opvullen, zijn allen, door de genezing dezer ziekten alleen, geneeslijk en voor zoo veel deze niet mogelijk is, doodelijk.

Geneeswijze der toevallen van den omloop.

Deze is in vele gevallen onmogelijk; in anderen meerendeels of geheel geneeskundig: met die des veranderden polsſlags, hiertoe betrekkelijk, is het even dus gelegen: wij gaan hierom de eene en andere met ſtilzwijgen voorbij.

Geneeswijze van de toevallen der ſpijsverteering.

Zoo groot het getal is der ziekten, welke deze, en vooral de gebrekkige kaauwing, de beledigde doorzwelging, de braking en de hik veroorzaken, zoo groot ook is het verſchil der behandelingen, welk die toevallen vorderen: ook omtrent deze der-

derhalve zal ik niets anders aanmerken, dan dat de beteugeling der walging en braking, door het heulſap in 't geval van beklemde breuken, ſomwijlen tevens die beklemming opheft, en de breuk inbrengbaar maakt; mitsgaders dat deze zelfde toevallen, door eene belediging der herſenen voortgebragt, als zij niet wijken voor de algemeene ontlastmiddelen, het gebruik eiſchen der panboor.

Geneeswijze van de toevallen der uitloozing.

Als de voornaamſte dezer toevallen, tot ons beſtek behoorende, hebben we beſchouwd zekere kwijlingen, den onwilligen pisvloed, den onwilligen ſtoelgang, de etterwatering, den druiper, de moeijelijke waterloozing, de pisopſtopping, de hardlijvigheid, de drekbraking, de perſingen, de buikloop, en ſommige bloedbrakingen, bloedſpuwingen, bloedige afgangen en bloedwateringen.

De kwijling, afhankelijk van eene ontwrichting of breuk der onderkaak, moet door de herſtelling van deze; van eene zweer in den mond, door derzelver genezing; en van een' ſcherpuntigen tand, door deszelfs afvijling, of uittrekking geholpen worden.

De onwillige pisvloed, veroorzaakt door een' vleeschprop der ſchede, of van de baarmoeder, eischt de afbinding dezes gebreks; door de uitzakking van een dezer deelen, hare terugbrenging

met de vingeren, en derzelver weêrhouding met een' moederring of *pesſarium;* door eene moeijelijke verlosſing, mits zonder blijkbare kwetſing, verſterkende middelen.

De onwillige ſtoelgang, gegrond op eene verlamming der ſluitſpier van den aars, moet door even dusdanige aanlegſels; op ambeijen, door de gewoone behandeling dezer; op eene pijpzweer van den aarts, door de heeling van deze, genezen worden: de zoodanige die berust op eene merkelijke belediging van het ruggemerg, is meestal ongeneeslijk.

De etterwatering, beſchouwd alleen als het toeval eener plaatſelijke verzweering in een der piswegen, of in derzelver nabijheid, moet door het bezorgen eener vrije onlasting des etters, en het gebruik van verzachtende en balſemachtige middelen genezen worden.

De genezing des goedaardigen druipers, veroorzaakt door eene verzwakking der ſlijmklieren van den pisweg, eischt verſterkende geneesmiddelen en inſpuitingen; door eene vernaauwde voorhuid, de kunstbewerking daartoe betrekkelijk; door vernaauwingen des piswegs, het gebruik van verwijdende kaarsjes, en door den blaasſteen, de ſteensnijding.

Ter genezinge van den veneriſchen druiper, algemeen genomen, dienen verzachtende en verkoe-

len-

lende geneesmiddelen, eenen dergelijken leefregel, badingen des lijdenden deels van denzelfden aard, en zoodra de vloeijing ophoudt, ter verhoeding aller mogelijke nadeelige gevolgen, het gebruik van eenig kwikbereidſel: zachte laxeermiddelen daar te boven zijn, in het eerſte tijdperk dezer ziekte, aanprijsbaar.

De moeijelijke waterloozing, afhankelijk van een' ſteen in de pisblaas, vordert meesal de ſteenſnijding; van eenen veneriſchen druiper, boven beſchrevene behandeling deszelven; van eene blaasbreuk, derzelver binnenbrenging, en van vernaauwingen des piswegs, het gebruik van verwijdende kaarsjes.

De behandeling der pisopſtopping is meerendeels Geneeskundig, en beſtaat, voor zooveel dezelve kan geacht worden Heelkundig te zijn, in het opruimen der beletſelen, welke zich tegen de ontlasting der pis aankanten; of, als dit niet mogelijk is, in het doen der blaasſteek, 't zij langs den weg des endeldarms, 't zij boven de vereeniging der ſchaambeenderen,

De hardlijvigheid en geheel belette ſtoelgang, vorderen altoos weekmakende en eenigzins prikkelende klisteeren; en in 't geval eener beklemde darmbreuk, daar te boven nog de binnenbrenging van deze, of, voor 't minst, het opheffen der beklemming

Van de drekbraking, in 't zelfde geval, geldt hetzelfde, en wat betreft de perſingen in 't geval van ambeijen, dezen moeten op gelijke wijze behandeld worden als die ziekte zelve.

De buikloop, door eene moeijelijke tanding veroorzaakt, geneest doorgaans, na het doorbreken der tanden, van zelf: dit zelfde toeval daarentegen, gelijk ook de bloedige afgangen, bloedbraking, bloedſpuwing en bloedwatering, komende bij zekere wonden of verzweeringen, moeten allen door een geneeskundig beſtuur geholpen worden.

Geneeswijze der toevallan van de werkingen der ſexe.

Tot de klaſſe dezer toevallen hebben we gebragt den roedeſtand, het onvermogen ter oprigting dezes deels, de onmagt ter uitwerping van het zaad, de omwillige ontlasting deszelven, de bloedvloeijingen der baarmoeder, de belette ontlasting der maanſtonden, en de onvruchtbaarheid.

De geneeswijze van alle deze toevallen berust geheel op die der ziekten van welke zij afhangen, en is meerendeels Geneeskundig, of beſtaat, voor zoo veel zij Heelkundig is, in behandelingen, voor geene algemeene bepaling vatbaar.